

PROGRAM PODPORY
**ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ**

Závěrečná zpráva o působení lektorky/lektora

Akademický rok: 2018/19

Destinace (země, město): Rakousko, Vídeň

Jméno, příjmení: Mgr. Markéta Schürz Pochylová, Ph.D.

Místo působení (univerzita, fakulta, příp. katedra/ústav): Universität Wien, Institut für Slawistik

Výuka češtiny na Univerzitě Vídeň

Studium českého jazyka má na Univerzitě Vídeň dlouholetou tradici. Již v roce 1774 byla výuka češtiny zaváděna v rámci celé habsburské monarchie. Šlo o první živý jazyk, který bylo možno studovat na vysokoškolské úrovni. Vídeňská bohemistika se tak řadí mezi nejstarší instituty na světě. Toto bohemistické pracoviště je součástí Ústavu slavistiky (Institut für Slawistik) Fakulty filologie a kulturních studií (Philologisch – Kulturwissenschaftliche Fakultät). Je známo, že v místě, kde slavistika sídlí, měl na konci 19. století svou pracovnu Sigmund Freud.

I dnes je ve Vídni možné studovat češtinu na všech vzdělávacích úrovních, od mateřské školy, přes základní školy a gymnázia, až po univerzitu. Zajímavosti o historii tohoto pracoviště lze najít např. v publikaci *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. (Academia, Praha 2007, s. 600).

Studijní plán

Ústav slavistiky nabízí bakalářské studium slavistiky, masterské studium (obdoba magisterského studia) a studium učitelství. Lektor českého jazyka a české literatury se realizuje především v bakalářském a učitelském programu. Studenti bakalářského studia bohemistiky absolvují předepsanou výuku českého jazyka během šesti semestrů. V prvním a druhém semestru to jsou kurzy pro začátečníky (Grundlagen a Ausbau 1), v druhém a třetím semestru jsou již mírně či středně pokročilí (Ausbau 2, Ausbau 3) a nejpokročilejší studenti navštěvují kurzy (Vertiefung 1 a 2). Rozdělení by zhruba mělo odpovídat evropskému referenčnímu rámci pro češtinu, tedy od A1 až po C1, C2 (u nejnadanějších studentů či u českých rodilých mluvčích). V bakalářském programu je také povinný jeden další slovanský jazyk, minimální délka studia je předepsána na jeden semestr. Na závěr bakalářského studia musí každý student napsat dvě práce – jednu literární a jednu jazykovou, a to v němčině.

V rámci masterského programu (Master Slawistik) rozvíjejí studenti dále svoje znalosti češtiny a navštěvují kurzy češtiny nazvané Kompetente Sprachverwendung 1 a 2 (Kompetentní užívání jazyka). Během masterského studia si volí ještě třetí slovanský jazyk. V rámci diplomové práce je možné specializovat se různými směry, např. to mohou být práce z oblasti české jazykovědy, literární nebo kulturní vědy, velmi často jde také o práce z obecné slavistiky se zaměřením na více jazyků nebo literatur.

Také učitelské studium odpovídá klasickému členění na bakalářský a masterský program, během něhož musí student absolvovat všechny praktické kurzy češtiny od Grundlagen až po nejpokročilejší kurzy v rámci masterského programu. Obor učitelství češtiny jako cizího jazyka se nazývá UF Tschechisch (UF = Unterrichtsfach).

Ústav slavistiky nabízí také tzv. Erweiterungscurricula (rozšiřující kurikula), do nichž se běžně zapisují také studenti z jiných oborů. Další podrobné informace lze najít na webu slavistiky: <http://slawistik.univie.ac.at>

Na slavistice lze absolvovat také doktorské studium. Student si zvolí konkrétní oblast, může to být i téma z českého jazyka nebo z české literatury, ale vždy je to obor slavistika. Podrobné informace o doktorském studiu lze získat zde: <https://doktorat.univie.ac.at/doktoratsstudien/geistes-und-kulturwissenschaften/curriculum/dissertationsgebiete/>

Počty studentů a jejich věk

Stejně jako většina menších jazyků zaznamenává také vídeňská slavistika úbytek studentů, uvádí se počty imatrikulovaných studentů a na druhé straně počty studentů, kteří úspěšně studium dokončí. Je však třeba konstatovat, že mírný úbytek studentů nijak neohrožuje existenci lektorátu. Ke konkrétním počtům studentů v kurzech se dostaneme v rámci kapitoly výuková činnost lektora.

Organizace výuky a učebnice

Od roku 2017 působí na bohemistice ve Vídni dvě lektorky, doktorka Naděžda Salmhoferová a doktorka Markéta Schürz Pochylová. Obě lektorky spolupracují na podobě kurzu češtiny. Jako základový rámec se bere látka, která je obsažená v učebnici profesora Stefana Michaela Newerkly a profesorky Hany Sodeyfi *Tschechisch. Faszination der Vielfalt*. Lektorky navíc přidávají a kombinují další materiály i z jiných učebnic, např. Lídy Holé, pracují také s vlastními dokumenty, vytvářejí jazykové hry, kvízy a autentické materiály. U pokročilejších studentů jsem pracovala také s učebnicemi Aleny Nekovářové: *Čeština pro život I a Čeština pro život 2*.

Ve vyšších ročnících vyučuje lingvistiku docentka Taťána Vykypělová a profesor Stefan Michael Newerkla. Českou a slovenskou literaturu a literární vědu přednáší docentka Gertraude Zand. Vedoucím katedry bohemistiky je profesor Stefan Michael Newerkla. V letním semestru 2019 se stal novým vedoucím Ústavu slavistiky profesor Fedor B. Poljakov.

Věk studentů

Co se týče věku studentů, hlavní skupinu tvoří mladí lidé od 19 do 25 let. Velmi často se v kurzech objevují také osoby pokročilejšího věku, např. 60+, 70+. Při výuce jsou tyto generační rozdíly velice přínosné, mimo jiné také při diskuzích o různých kontroverzních tématech.

Výuková činnost lektora a konkrétní počty studentů v seminářích

V zimním semestru 2018/19 jsem vyučovala v kurzu *Spracherwerb Tschechisch Grundlagen* – tj. kurz pro začátečníky, který se konal třikrát týdně. Zde jsem vyučovala jednou týdně jednu vyučovací hodinu, tj. 90 minut. 2. lektor učí dvakrát týdně tu samou skupinu dvě vyučovací hodiny.

Také další kurz *Tschechisch als zweite slawische Sprache* (Čeština jako druhý slovanský jazyk) je určený začátečníkům, často se sem ale hlásí studenti, kteří znají nějaký jiný slovanský jazyk, nebo jsou dokonce rodilými mluvčími v jiném slovanském jazyce. Kurz probíhal také třikrát týdně, dvakrát jsem ho vedla sama a jednu hodinu měla místní lektorka. Tedy celkem 3 vyučovací hodiny týdně.

Jednou týdně jsem vedla kurz *Spracherwerb Tschechisch Ausbau 2*. Tento kurz navazuje na kurz *Ausbau 1* a je určený mírně pokročilým studentům. Při hodinách jsme prohlubovali všechny jazykové kompetence a také jsme se snažili rozvíjet jazykové strategie, schopnost adekvátní reakce, improvizace v podobě scének ze všedního života.

Počty studentů v seminářích v zimním semestru:

Grundlagen: 11 studentů; 2. slovanský jazyk: 11 studentů; Ausbau 2: 14 studentů

V letním semestru 2019 se v kurzu *Ausbau 1* spojily dva kurzy pro začátečníky. Počet studentů: 16. V tomto kurzu jsem vyučovala dvakrát týdně jednu vyučovací hodinu a druhý lektor měl jednou týdně 1 vyučovací hodinu. Celkem tedy 3 vyučovací hodiny pro začátečníky.

Také v tomto semestru jsem měla možnost vést jeden volitelný seminář, tzv. *Konversatorium*. Téma si vybírá sám lektor dle svého odborného zaměření. Seminář s názvem *Wortschatz und Sprachtypologie* (Slovní zásoba a jazyková typologie) navštěvovalo osm zapálených a nadějných bohemistů.

Z hlediska počtu hodin strávených přípravami jednoznačně vítězí přednáška k předmětu *Einführung in die tschechische Areal- und Kulturwissenschaft* (Úvod k českým reáliím). Přednáška probíhala jednou týdně a přihlásili se jednak studenti slavistiky, ale také mnoho dalších studentů z různých jiných kateder. Celkem bylo zapsáno 50 studentů. Vzhledem k různorodému publiku byla přednáška vedena v němčině. Ke každé přednášce jsem připravila studijní podklady v němčině a samozřejmě jsem během semestru doporučovala odbornou literaturu jak v češtině, tak v němčině. Jak už jsem výše zmínila, tato přednáška v němčině klade velké nároky na přípravu a na jazykovou zdatnost lektora.

Metoda výuky a jazyk

Při praktických jazykových seminářích se snažím používat pouze češtinu, a to i v kurzech pro začátečníky. S tzv. přímou metodou, tedy s výukou jazyka bez mediačního jazyka, mám ty nejlepší zkušenosti. Němčinu použiji jen v případě, když vidím reakce z publika, že výkladu nebylo porozuměno. Studenti si rychle zvyknou a česky se se mnou domlouvají i mimo vyučování. Vhodnost této metody potvrzují sami studenti, kteří se již po prvním roce studia dostávají na letních školách po celé České republice do skupin s nejvyšší jazykovou úrovní.

Při seminářích postupujeme tradičně od jevů nejvíce frekventovaných a nejjednodušších ke složitějším. Snažíme se rozvíjet rovnoměrně všechny jazykové kompetence: mluvení, psaní, čtení – porozumění textu a práce s texty, poslech. Nedílnou součástí výuky jsou české písně různých žánrů, pomáhají při procvičování české výslovnosti, ale zároveň také informují o aktuálních trendech v české hudbě, a tak velice přirozeně přivádí k bližšímu zájmu o českou kulturu obecně.

V seminářích pro pokročilejší studenty zkusíme poslouchat rozličné kulturní pořady, zprávy z kultury, medailonky významných osobností české kultury. Pracujeme většinou s autentickými texty (z novin, časopisů, z české literatury, ale i z českých filmů). Student na závěr prezentuje osobně vybrané téma (většinou nějak souvisí s jeho diplomovou prací) a snaží se diskutovat s ostatními studenty a trénuje si umění argumentace, vysvětlování, obhajování vlastních názorů.

Specifika výuky v Rakousku

Lektor se musí pedagogicky vyrovnat se skutečností, že do kurzu začátečníků se může přihlásit kdokoli, dokonce i Čech, který celé své vzdělání absolvoval až do maturity v České republice. Systém nijak nerozlišuje rodilé a nerodilé mluvčí češtiny. Lektor může těmto studentům nabídnout tzv. modulovou zkoušku, díky níž student získá požadovanou známku, ale nemusí docházet na hodiny. Student se i tak může rozhodnout, že chce udržet kontakt se skupinou, a velmi často se tak i děje. V tom případě musí lektor vymyslet zvláštní plán pro tyto studenty a adekvátně je zaměstnat. Rodilí mluvčí se mohou podílet na přípravě jazykových her, křížovek, mohou si připravit odborný výklad určitého gramatického jevu.

Kromě rodilých Čechů se do kurzů přihlašují potomci vídeňských Čechů, kteří dobře rozumí, ale někteří mají problémy s pravopisem, dále přicházejí studenti z jazykově smíšených manželství, také potomci občanů, jejichž rodný jazyk patří mezi slovanské jazyky nebo patří mezi jazyky Evropy. V kurzu jsem měla tu čest vyučovat spolu s Čechy a Rakušany také Srby, Chorvaty, Slovinci, Rusy, Ukrajince, Slováky, Poláky, Maďary a mnoho dalších. Není také pravidlem, že by tito studenti byli pouze v kurzech s názvem Čeština jako druhý slovanský jazyk. A samozřejmě největší péči věnujeme studentům, kteří s češtinou opravdu začínají a neznají žádný slovanský jazyk.

Elektronická platforma Moodle

Studenti bohemistiky jsou zvyklí používat e-learningovou platformu Moodle. Lektor je díky tomuto médiu se studenty v neustálém spojení i mimo vyučování. Nejčastěji je Moodle využíván k zadávání domácích úkolů, k odevzdávání esejů, seminárních prací, studenti jsou zvyklí v tomto prostoru komunikovat s ostatními, vzájemně si opravovat úkoly, inspirovat se, diskutovat, připravovat se na dané semináře, ale také klást otázky k probrané látce. S Moodle odpadá lektorovi práce s neustálým kopírováním. Výhodou této platformy je, že probrané dokumenty zůstávají on-line a student se k nim může v průběhu semestru kdykoli vrátit.

Zázemí lektora a podmínky pro výuku

Zázemí lektora na univerzitě je velice dobré. Ačkoli lektor nemá vlastní pracovnu, ani své stálé místo u stolu či u počítače, nijak to nezpomaluje jeho práci. I když spolu s ním využívá pracovnu asi dalších zhruba 35 lektorů, místnost je téměř vždy volná, jelikož mnoho lektorů sem dochází pouze v době svých kurzů. Dobrým pomocníkem jsou zamykatelné skříňky, kde si lektor může odložit i pár osobních věcí. Jinak je tato místnost velmi dobře vybavena všemi důležitými přístroji, např. počítači, tiskárnou. V pracovně se nachází také dobře zásobená knihovna českého lektorátu. Lektor má tedy vše potřebné na dosah. Pokud je třeba, mohou knihovnu využívat i studenti. Vedle této malé knihovny lektorátu však existuje také velká knihovna ústavu, kde lze najít vše potřebné pro výuku i studium.

Učebny na univerzitě jsou vybaveny všechny stejně, liší se pouze velikostí a vlídností prostoru. Vyučující zde najde všechny vymoženosti moderní techniky (počítače, projektory atd.) Hodiny češtiny pro začátečníky probíhají v jedné konkrétní učebně, takže si ji do určité míry může lektor přizpůsobit potřebám výuky (rozhvěsit mapy, plány měst, gramatické tabule, fotky z proběhlých akcí atd.). Lektor má k dispozici také kopírovací místnost. Zaměstnavatel nijak neřeší ubytování lektorů.

Další aktivity lektora

Lektor je zcela zapojen do dění v místě svého působiště. Účastní se sezení katedry, slavností, přednášek, prezentací knih, oslav a výročí. V rámci slavistiky jsou právě bohemisté vůdčími organizátory a iniciátory mnoha kulturních a společenských akcí. Za všechny uvedu pár výrazně povedených. První významnější akcí byly *České Vánoce*. Se studenty jsme opět nacvičili české koledy. Zajímavostí je, že interprety byli především studenti prvních ročníků, kteří měli za sebou pouze dva měsíce kurzu. Navíc si ještě připravili krátké divadlo v češtině (za mírné pomoci paní lektorky), což početné publikum ocenilo bouřlivým potleskem. Texty českých koled jsme promítali na plátno, takže všichni přítomní se mohli přidat.

9. - 12. 4. 2019 jsme se zúčastnili tandemového projektu pro studující univerzity z Ostravy, Ústí nad Labem a Vídně pod záštitou Aktion Österreich – Tschechische Republik. Vědecká konference se konala na půdě Ostravské univerzity Pedagogické fakulty. Téma konference znělo *Čeština jako jazyk mateřský a jako jazyk cizí*. Zazněly referáty jak vyučujících z Vídně, např. Dr. Naděždy Salmhoferové nebo Dr. Markéty Schürz Pochylové, tak také našich studentek a studentů. Výše zmíněnému tématu se hodláme věnovat i v budoucnu,

a to v rámci výzkumného projektu, do něhož se zapojí náš tým bohemistiky ve Vídni a také pracovnice Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Výzkum by se měl uskutečnit v letech 2020-2021.

Vedle konference pro nás v Ostravě připravili bohatý program. Navštívili jsme zámek Kunín, objevili krásy Nového Jičína, prohlédli jsme si muzeum Tatry v Kopřivnici, ochutnali jsme místní pochoutku ve Štramberku, milovníci industriálních objektů si přišli na své v tzv. oblasti Dolních Vítkovic, a dokonce jsme stihli také divadelní představení v divadle Aréna. (Viz Schürz Pochylová, M.: *Krátké ohlédnutí za letním semestrem 2019*, In: Vídeňské svobodné listy, ročník 74, č. 21/22, s. 8).

Lektor pořádá také tzv. Český klub, kde se schází se studenty mimo dobu vlastní výuky. Hlavním cílem je konverzovat v češtině, případně se dívat na české filmy, poslouchat aktuální českou hudbu, mluvit o různých tématech, která si vybírají sami studenti. Klub měl různé formy a náplně. Mohlo to být jen poklidné povídání u kávy, jindy jsme vařili ovocné knedlíky anebo jsme vyrazili na výlet do Prátru, kde jsme v krásné přírodě prohlubovali znalosti češtiny.

Během celého semestru se lektor snaží informovat o aktuálním kulturním dění jak v Rakousku, tak v České republice. Studenti mají obrovskou výhodu, že ve Vídni je velice činná česká menšina, která také pořádá mnoho akcí na různých místech. Existuje například Kulturní klub Čechů a Slováků. Studenti mají přehled také o významných periodických české menšiny, neboť každý měsíc přináším do svých hodin např. *Vídeňské svobodné listy (VSL)* nebo Časopis Čechů a Slováků zvaný *Kulturní klub*. V rámci našeho tzv. Českého klubu se snažím naše studenty seznamovat s aktivitami a kulturními akcemi české menšiny. O našich společných akcích potom ráda referuji v již zmíněných Vídeňských svobodných listech.

6. června 2019 jsme například přijali pozvání od paní Hany Herdové, šéfredaktorky VSL, na česky komentovanou prohlídku, nazvanou *Uličkami a průchody kolem chrámu sv. Štěpána*. Naši studenti měli výbornou příležitost procvičit si svou češtinu, dozvědět se mnoho o významných Čechích, kteří ve Vídni zanechali nerasmazatelnou stopu, a zároveň se mohli seznámit s lidmi z české menšiny. O této společné akci našich studentů a zástupců české menšiny budu také referovat v příštím vydání VSL.

Život české menšiny ve Vídni je velice bohatý, každá oblast života má svůj spolek, ať už jde o zájmy sportovní, církevní, vědecké či pedagogické. Zde je seznam všech registrovaných spolků ve Vídni: https://www.mzv.cz/vienna/cz/rakousko/cesi_v_rakousku/krajanske_spolky_v_rakousku_prehled.html.

Jak je vidět z mé závěrečné zprávy, školní rok 2018/19 byl kulturně velice bohatý a povedený. Nebylo možné zmínit všechny akce, ale snažila jsme se vybrat z každého druhu alespoň jednu. Na úplný závěr semestru jsme ještě zorganizovaly výlet do Brna. Hlavním naším cílem bylo prohlédnout si centrum města, navštívit Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, katedru bohemistiky a na závěr ještě obdivovat klenot moravské funkcionalistické architektury Villu Tugendhat. O této brněnské exkurzi připravuji také článek pro VSL.

Kontakty s dalšími institucemi

Vídeňská bohemistika se samozřejmě snaží také prohlubovat kontakty s Velvyslanectvím České republiky v Rakousku, s Českým centrem ve Vídni, se školou Komenský a také s mnoha univerzitami v České republice. Naši studenti jsou pravidelnými účastníky letních univerzit a studijních pobytů v ČR.

Velice rádi vítáme také externí přednášející z celé České republiky. Ve školním roce 2018/19 zde přednášelo mnoho významným odborníků, např. doktorka Soňa Schneiderová z PF UK v Praze, doktorka Lucie Jílková z Ústavu pro jazyk český AVČR, docent Miroslav Vepřek, vedoucí katedry bohemistiky FF UP v Olomouci, nebo profesor Jan Malura z Ostravské univerzity. (Výčet není kompletní).

Závěrečné poděkování

Je mi velkou ctí, že mohu působit na nejstarší bohemistice světa, a děkuji všem svým nadřízeným a také svým kolegům za výbornou spolupráci, příjemné klima na pracovišti a za inspirativní prostředí.

Vídeň 31. července 2019

Mgr. Markéta Schürz Pochylová, Ph.D.

Obrazová příloha

České Vánoce - studenti 1. ročníku bohemistiky zpívají české koledy za doprovodu paní lektorky

Společné foto účastníků vědecké studentské konference v Ostravě

Naše studentky a naši studenti na česky komentované procházce po Vídni s Vídeňskými svobodnými listy

Společné foto účastníků vědecké exkurze v Brně